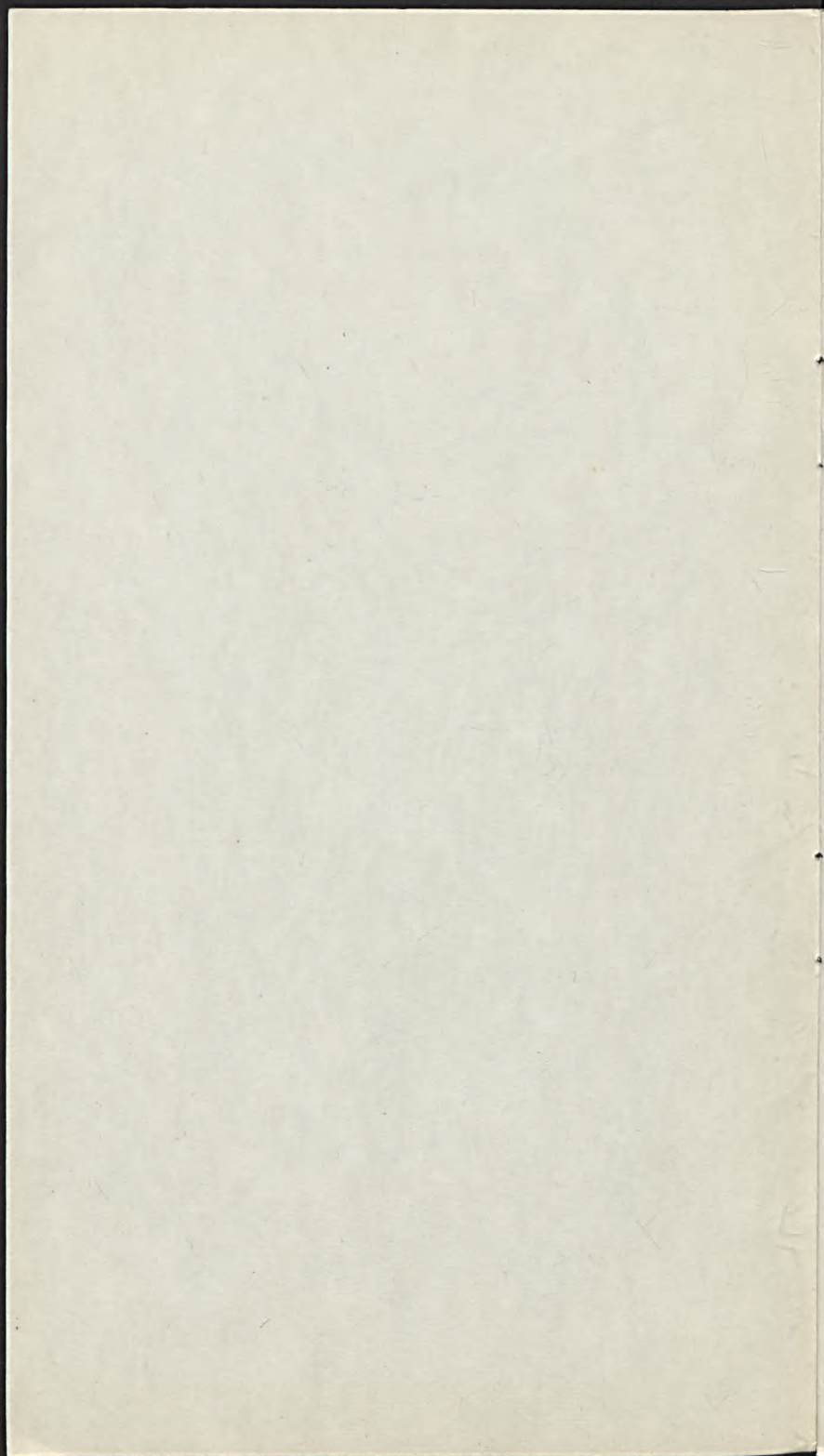

MUZEUM TECHNIKI
STOWARZYSZENIE GEODETÓW POLSKICH

JULIUSZ KOLBERG
geodeta i kartograf

KAZIMIERZ SAWICKI

Juliusz Kolberg, urodzony 7.VII.1776r. w m. Wełdog
/Księstwo Saksonii-Weimarskiej/; matka - Charlotte Davot-
hen z domu - Fuchs /1774-1816/.

Juliusz urodził się 7.VII.1776r. w m. Wełdog
/obecnie NED/. Po ukończeniu gimnazjum w rodzinnym
mieście, praktykował kilka lat u geodety. W 1794
roku został przyjęty do Akademii Budownictwa w Berlinie.

JULIUSZ KOLBERG geodeta i kartograf

Publikacja z okazji ekspozycji „Juliusz Kołobrzeg-
Kolberg — generalny inspektor miernictwa”, zor-
ganizowanej w Muzeum Techniki wg programu
przygotowanego przez Główną Komisję d/s Mu-
zeum i Wystaw Stowarzyszenia Geodetów Polskich

Warszawa, listopad 1977 r.

KAZIMIERZ SAWICKI

JULIUSZ KOLBERG
geodeta i kartograf

Publikacja z okazji jubileuszu „Juliusz Kolberg — geometryczny inspektor miastnictwa”, zorganizowanej w Muzeum Techniki w programie gminowego przez Główną Komisję ds. Muzeów i Wystaw Stowarzyszenia Geodetów Polskich

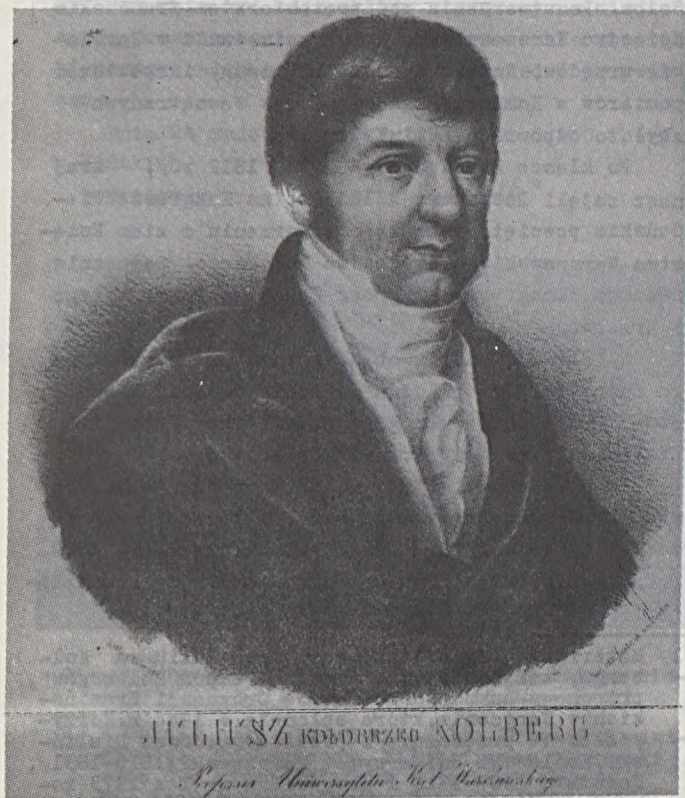
WYDAWNICTWA CZASOPISM TECHNICZNYCH NOT
Warszawa, Czackiego 2/5
na zlecenie Stowarzyszenia Geodetów Polskich

Druk. Zakład Poligraficzny WCT NOT — Warszawa
Zam. 257/77 Nakład 500+25 egz. F-122

Jego rodowe nazwisko było: Krzysztof Henryk Juliusz Colberg. Ojciec - Julius Daniel Friedrich Colberg /1747-1784/ był sędzią miejskim w Woldegk /Księstwo Meklemburskie/; matka - Charlotte Dorot- hen z domu - Fuchs /1774-1818/.

Juliusz urodził się 7.VII.1776r. w m.Woldegk /obecnie NRD/. Po ukończeniu gimnazjum w rodzinnym mieście, praktykował kilka lat u geometry. W 1794 roku został adeptem Akademii Budownictwa w Berli-

Rys.1. Juliusz Kołobrzeg Kolberg
Portret

nie i tam w 1796 r. złożył wymagany egzamin zawodowy z budownictwa i miernictwa. Następnie przeniósł się na ziemie polskie, zagarnięte przez Prusy w II i III zaborze. Na ziemiach tych /zwanych przez zaborców Prusami Południowymi/ pracował przez lat 10, uczestnicząc prawdopodobnie i przy zakładaniu tam sieci triangulacyjnej^{1/}. W 1806 r. przeniósł się do Warszawy i pracował jako "inspektor cel" przy wymierzaniu zboża w komorze celnej na Solcu. Po utworzeniu pod protektoratem francuskim Księstwa Warszawskiego i zorganizowaniu w Warszawie urzędów, Colberg został mianowany inspektorem pomiarów w Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych /był to odpowiednik ministerstwa/.

Po klęsce Napoleona w Rosji /1812 r./, kraj nasz zajęli Rosjanie. W 1815 r. na Kongresie Wiedeńskim powzięto uchwałę o utworzeniu z ziem Księstwa Warszawskiego Królestwa Polskiego /potocznie zwanego "Kongresowym"/, bez Księstwa Poznańskiego i Krakowa.

W 1818 r. Colberg objął stanowisko generalnego inspektora miernictwa w Radzie Ogólnej Miernictwa, Budownictwa, Dróg i Splawów przy Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych Królestwa.

Po utworzeniu w 1817 r. uniwersytetu w Warszawie /Królewska Warszawska Szkoła Główna/, Colberg został na zalecenie Staszica mianowany tam w 1819 roku profesorem stałym katedry miernictwa i niwelacji.

1/ Materiały biograficzne, dotyczące Juliusza Kolberga, znajdowały się w tzw. "Tekach Kolbergów", przechowywanych w Bibliotece Ordynacji Krasieńskich w Warszawie, która spłonęła w 1944 r. Korzystałem tu przeważnie z publikacji: Józef Bieliński, Królewski Uniwersytet Warszawski /1816-1831/, Warszawa 1907-1912 i artykułu w nr 1 z 1973 roku Koszalińskich Studiów i materiałów: Marian Czerner, Juliusz Kolberg herbu Kołobrzeg.

A oto treść pisma nominacyjnego Ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego:

"Chcąc J.P. Juliuszowi Colberg podać sposobność do posług publicznych, Komisja postanowiła poruczyć mu Katedrę praktycznego miernictwa i niwelacji z topograficznym rysunkiem map w Oddziale Sztuk Pięknych Królewskiej Warszawskiej Szkoły Głównej^{2/} z pensją roczną 4500 złp.

Tym końcem wzywa się tegoż J.P. Colberga, ażeby, jak może być najrychlej, stanawszy na miejscu swego przeznaczenia, objął wskazane sobie obowiązki nauczycielskie do pomienionej katedry przywiązane.

Dnia 24 maja 1817 r. Nr 1705. Do J.P. Colberga w Końskich.

Minister prezydujący S. Potocki^{3/}."

Rys. 2. Pałac Kazimierzowski, w którym mieścił się Uniwersytet Warszawski

- 2/ W Szkole były cztery wydziały: Prawa i Administracji, Teologiczny, Filozoficzny, Lekarski oraz dwa oddziały: Nauk i Sztuk Pięknych.
- 3/ Był to Stanisław Kostka Potocki /1755-1821/, minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego w Królestwie Polskim.

Kurs miernictwa był dwuletni, podzielony na cztery semestry: dwa zimowe po sześć miesięcy i dwa letnie po cztery miesiące, do odbywania praktyki polowej.

Program, oprócz miernictwa elementarnego, zawierał topografię, triangulację i teorię odwzorowań kartograficznych. Przy Katedrze był gabinet narzędzi matematycznych, dostаточно zaopatrzony w instrumenty i narzędzia miernicze, sprowadzane od najlepszych mechaników Berlina, Wiednia, Monachium i Londynu. W 1824 r. nabyto astrolabie i busole roboty Staniszewskiego /chyba z Warszawy/, a więc polskiego mechanika.

W 1819 r. Colberg został mianowany "profesorem stałym", co odpowiadałoby obecnie tytułowi "profesora zwyczajnego", tj. najwyższemu stopniowi naukowemu.

W 1820 r. za prace w dziedzinie kartografii i wykonanie planimetru własnej konstrukcji /t.zw. "harfy"/ zostały mu nadane przez Uniwersytet Warszawski stopnie magistra sztuk pięknych i doktora filozofii.

Musiał on być dobrym dydaktykiem, skoro ówczesny rektor uniwersytetu ks.pijar Wojciech Szwejkowski pisał o nim w 1823 r., że "bardzo pracowity i biegły w swoim przedmiocie. Pomimo przeszkody z języka, dosyć znaczną korzyść w uczniach sprawuje: zwierzchność jest z niego kontenta".

W tymże roku Colberg został członkiem Rady Uniwersytetu /senatu/.

Oprócz uniwersyteckich, miał on jeszcze od 1820 r. wykłady miernictwa w Szkole Leśnictwa.^{4/}

Bardzo wydajną i wartościową była jego działalność jako kartografa.

^{4/} Szkoła ta, otwarta 28.III.1818 r., mieściła się w pierwszym roku istnienia w gmachu uniwersyteckim, a następnie - w lokalu własnym przy ul. Mazowieckiej.

W 1808 r. ułożył Kartę W. Księstwa Warszawskiego, według której dokonano podziału administracyjnego kraju. W 1817 r. została wydana Mapa pocztowa Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Poznańskiego, a w 1827 - Atlas Królestwa Polskiego, składający się z ośmiu map poszczególnych województw^{5/}.

Rys. 3. Wycinek mapy wykonanej przez Kolberga

Z pomniejszych jego robót wymienić trzeba pomiary podwarszawskich państwowych dóbr ziemskich: Marymontu, Bielani i Wawrzyszewa.

5/ Za ofiarowanie tego atlasu carowi Mikołajowi I, otrzymał od niego pierścień z brylantem.

Był on poza tym autorem wielu publikacji z dziedziny geodezji, kartografii i metrologii. Oto wykaz tych, które dało się ustalić:

Sposób dochodzenia powierzchni płaskich bez użycia rachunku, za pomocą nowo wynalezionego instrumentu "Planimetr" zwanego, albo za pomocą tablic. Warszawa 1824.

Wzory rysowania map. Warszawa 1825.

Teoria rysowania gór podług Lehmana. Warszawa 1825.

O zamianie morgów magdeburskich na polskie. Sylwan, t.I.^{6/}

Roztrząśnienie niektórych przypadków prostowania granic pól i lasów. Sylwan, t.II.

Nowe rozwiązanie niektórych zagadnień z geodezji. Sylwan, t.III.

Opisanie narzędzia mechanicznego do wymierzania od oka odległości. Sylwan, t.V.

Nowe rozwiązanie kilku zadań z geodezji. Rocznik XVII Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk^{7/}.

Tabela wykazująca różnicę od do wysokości między pozorną i prawdziwą linią horyzontalną. Rocznik XVIII Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

W 1822 r. ogłosił prenumeratę na podręcznik pt. "Geodezya dla użytku geometrów praktycznych", lecz wobec małej liczby prenumeratorów i braku środków własnych, książki tej nie wydał^{8/}.

6/ Sylwan - to najstarsze w Polsce czasopismo poświęcone leśnictwu. Założone w 1820 r.

7/ Towarzystwo to istniało w latach 1800-1832.

8/ Ten brak odpowiedniej ilości prenumeratorów mogło spowodować piąte /pośmiertne/ wydanie w 1820 r. "Jeometrii praktycznej" ks. pijara Ignacego Zaborowskiego /1754-1803/.

W 1821 r. ze względu na zasługi w pracy naukowej, został przyjęty do Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Od 1822 r. był członkiem Komisji egzaminacyjnej na geometrów Królestwa Polskiego.

W miarę upływu lat, Colberg ulegał asymilacji, a jego - urodzeni w Polsce - czterej synowie byli już dziećmi naszej ziemi.

W 1829 r. został nobilitowany z jednoczesną zmianą nazwiska na Kolberg i nadaniem herbu "Koło-brzeg".

Aktu nobilitacji dokonywał car, jako król polski. A oto wyciąg z tego niepowszedniego dokumentu^{9/}:

"Z Bożej Łaski My Mikołaj I, Cesarz Wszech Rosyi, Król Polski etc. etc. etc.

Zapatrzywszy się na Artykuł 46 Ustawy Konstytucyjnej Królestwa Naszego Polskiego oraz na Postanowienie Królewskie o uszlachoceniu z d. 5/17 czerwca 1817 r. i na rapport Rady Administracyjnej^{10/} w rzezonem Królestwie Naszem, chcąc wynagrodzić J. Pana Juliusza Kolberga, Professora Naszego Królewsko-Warszawskiego Uniwersytetu, za dziesięcioletnią służbę w zawodzie nauczycielskim, postanowiliśmy udzielić i nadać jakoż niniejszym dyplomatem szlachectwa istotnie Udzielamy i Nadajemy temuz J. Panu Juliuszowi Kolbergowi, dla niego i dla iego potomków prawych i w prostej linii, tytuł i prawa szlachyca polskiego.

Chcemy, aby odtąd używał prerogatyw do tej godności przywiązanych w całej ich obszerności i zupełności.

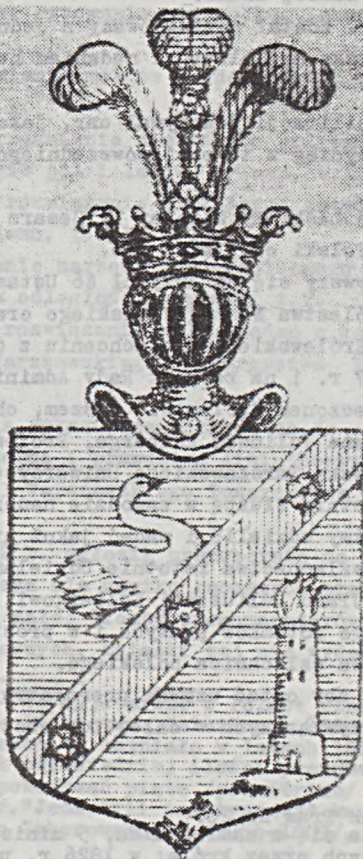
---

^{9/} Dziennik Praw Nr 20.

^{10/} Składała się z namiestnika, 5 ministrów i osób powołanych przez króla; w 1826 r. przejęła uprawnienia namiestnika.

Udzielamy prócz tego JPanu Juliuszowi Kolbergowi i wyżręczonym potomkom iego herb KOŁOBRZEG, to iest ..... /tu następuje szczegółowy opis herbu i barw/.

Udzielając niniejszy dyplom szlachectwa i herbu JPanu Juliuszowi Kolbergowi, upoważniamy go, wraz z potomkami iego prawymi i w prostey linii, do zaszczytowania się szlachectwem i używania pomie-

Rys.4. Herb Kolbergów: "Kołobrzeg"

nionego herbu, tak iak i inni szlachta Naszego Królestwa Polskiego, we wszelkich czynnościach prywatnych i publicznych, wiecznemi czasy.

Dla większej wagi, niniejszy dyplomata własnoręcznie podpisując, pieczęć herbową Naszego Królestwa Polskiego na niem przyłożyć Kazaliśmy.

Dan w Peterburgu, dnia szóstego /ośmnastego/ miesiąca Sierpnia, roku Pańskiego tysiąc ośmset dwudziestego dziewiątego, a Panowania Naszego czwartego".

Naoryginalie podpis po rosyjsku

Przyznanie obywatelstwa polskiego i zaliczenie do herbowej szlachty - był to wówczas niewątpliwie wielki zaszczyt dla cudzoziemca^{11/}, na co zresztą Juliusz Kolberg swą wieloletnią i bardzo pożyteczną pracą dla kraju zysłużył. U schyłku jego życia pracowało już przeszło 150 wyszkolonych przez niego geodetów..

A jakież było pochodzenie narodowościowe Kolbergów? Otóż znakomity nasz etnograf Oskar Kolberg^{12/} /syn Juliusza/ stwierdza: "Niemcy chcą koniecznie zrobić mnie Niemcem. Dowiodłem im jednakże, że skoro rodzina moja pochodzi z Pomeranii/dawnego lechickiego Pomorza/, więc także i nazwisko jej łączność ma z nazwą słowiańską pomorskiego Kołobrzegu"^{13/}.

Natomiast współczesny nam historyk Stanisław Łoza /1888-1956/ podaje, że ongiś była to rodzina szwedzka, która przeniosła się do Meklemburga i tam się zniemczyła^{14/}.

11/ Genealogię rodu Colbergów podaje M.Czerner w swej rozprawie zacytowanej w notce 1.

12/ Był on autorem monumentalnego dzieła: "Lud i jego zwyczaje", dającego najpełniejszy opis polskiej kultury ludowej.

13/ Polski Słownik Biograficzny, t.XIII. Warszawa 1967. Patrz "Wybrzeże Słowińskie" w Polskim Słowniku Geograficznym

14/ St.Łoza, Rodziny polskie pochodzenia cudzoziemskiego. Warszawa 1932, t.I., str.23.

Juliusz Kolberg zmienił swe nazwisko na Kolberg-Kołobrzeg i ta dwuczłonowość, powiązana myślnikiem, stała się jak gdyby symbolem przejścia z niemczyzny na polskość.

Ten o prężnym umyśle, niezwykle pracowity człowiek, był słabego zdrowia: cierpiał na gruźlicę płuc. Zmarł w Warszawie 5.IX.1831 r. na schyłku Powstania Listopadowego.

Pogrzeb Kolberga odbył się tuż po szturmie na Warszawę. Na cmentarzu ewangelickim biwakowało wtedy wojsko rosyjskie. Obrazowo opisuje to Wójcioki^{15/}

"Z miasta wyszedł smutny korowód żałobny i karawan wiozący zwłoki Kolberga, a prawie z nim wyległy matki, siostry i żony poległych żołnierzy polskich, szukając swoich pomiędzy trupami. Trumnę przeniesiono do grobu pośród trupów i krwi świeżej niedawno przelanej:....".

Juliusz Kolberg był geodetą z powołania; umiłował swą piękną i pożyteczną naukę. W ciągu bez mała 25-letniej pracy doskonale zasłużył się swej przybranej ojczyźnie.

15/ Kazimierz Władysław Wójcioki, Cmentarz Powązkowski, t.III, str.224.

[illegible]

4

